

①

① - P. code: 53554

(मराठीतभाषांतर)

(वेळ-३तास)

(एकूणगुण : १००)

सूचना- १) सर्व प्रश्नसोडविणे आवश्यक आहे.

२) सर्वप्रश्नांनासमानगुणआहे.

प्र. १) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

अ) ग्रामीण समाजाची संकल्पना स्पष्ट करून ग्रामीण समाजाची स्वरूप सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

ग्रामीण समाजाची संकल्पना-

ग्रामीण समाजाची स्वरूप-

१) ग्रामीण समुदायाचा अभ्यास

२) ग्रामीण समाजरचना

३) ग्रामीण सामाजिक संघटना

४) ग्रामीण आर्थिक संघटना

५) ग्रामीण राजकीय संघटना

६) सामाजिक प्रक्रिया

७) ग्रामीण परिवर्तन

८) ग्रामीण पुर्नरचना

सारांश-

ब) शहरी समुदायाची व्याख्या सांगून शहरी समुदायाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

शहरी समुदायाची व्याख्या-

शहरी समुदायाची वैशिष्ट्ये-

१) मानवनिर्मित कृत्रिम पर्यावरणाचा प्रभाव

२) शेतीव्यतिरिक्त विविध व्यवसाय

३) मोठा आकार व वाट वस्ती

४) सामाजिक विजातीयाता

५) दुय्यम संबंधाचे प्राबल्य

२

- ६) व्यक्ती प्रधानातेचा वाव
  - ७) सामाजिक सहिष्णुता
  - ८) सामाजिक गतिशीलता
  - ९) श्रमविभाजन व विशेषिकरणाला महत्त्व
  - १०) सामाजिक स्तरीकरणाला वर्गव्यवस्थेचा प्रभाव
- सारांश-

क) ग्रामीण नागरी सातत्यामुळे निर्माण झालेल्या समस्या सांगा.
उत्तर- प्रस्तावना-

ग्रामीण नागरी सातत्यामुळे निर्माण झालेल्या समस्या-

- १) प्रदूषणाचा प्रश्न
- २) फसवणुकीच्या प्रकारामध्ये वाढ
- ३) नैतिक मूल्यांची घसरण
- ४) वृद्ध मंडळीचा प्रश्न
- ५) बेरोजगारीचा प्रश्न
- ६) झोपडपट्टीचा प्रश्न

सारांश-

प्र. २) खालीलपैकी कोणतेही दोनप्रश्न सोडवा.

अ) धर्माची व्याख्या सांगून धर्माची विविध वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

धर्माची व्याख्या-

धर्माची विविध वैशिष्ट्ये-

- १) सार्वत्रिकता
- २) अलैकिक शक्तीच्या अस्तित्वावर श्रद्धा
- ३) श्रद्धेनुसार आचार विधी
- ४) पवित्र- अपवित्रतेचा भेद
- ५) प्रतीकात्मक व उपयुक्त सांस्कृतिक लक्षणाचा समावेश
- ६) अचारविधीसाठी खास प्रशिक्षित लोकांचा वर्ग

सारांश-

3

ब) दुर्बल घटकांच्या प्रमुख समस्या विशद करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

दुर्बल घटकांच्या प्रमुख समस्या-

- १) सामाजिक समस्या
- २) धार्मिक समस्या
- ३) शैक्षणिक समस्या
- ४) आर्थिक समस्या
- ५) राजकीय समस्या
- ६) आरोग्याच्या समस्या
- ७) रोजगार विषयक समस्या
- ८) अन्न व पोषण विषयक समस्या

सारांश-

क) ग्रामीण भागातील शिक्षणाचे उद्देश व विविध प्रकार स्पष्ट करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

शिक्षणाचे उद्देश-

१) ज्ञानात्मक उद्देश-

अ) ज्ञानप्राप्ती ब) मासिक शक्तीचा विकास क) साक्षरता

२) व्यवसायात्मक उद्देश- अ) उपयोजन कौशल्य ब) व्यावसायिक शिक्षण

३) चारित्र्य निर्मितीवर उद्देश- अ) शारीरिक विकास ब) नैतिक विकास क) व्यक्तिगत विकास

४) सांस्कृतिक उद्देश- अ) सांस्कृतिक संक्रमण ब) फुरसदीचा सदुपयोग

शिक्षणाचे विविध प्रकार-

- १) औपचारिक शिक्षण
- २) अनौपचारिक शिक्षण
- ३) विस्तार शिक्षण

सारांश-

प्र. ३) खालीलपैकी कोणतेहीदोन प्रश्न सोडवा.

9

अ) सहकाराची संकल्पना स्पष्ट करून सहकाराची ग्रामीण भागातील व्याप्ती विशद करा.
उत्तर-प्रस्तावना-

सहकाराची संकल्पना-

सहकाराची ग्रामीण भागातील व्याप्ती-

- १) सहकारी बँकांचे कर्ज घेणे, खाते उघडणे, जामीनावर राहणे व खरेदी करणे.
- २) सहकारी पतपुरवठा संस्था स्थापन करणे
- ३) ग्राहक विविध वस्तू भांडाराची स्थापन करणे
- ४) सहकारी कृषी उत्पन्न बाजार समिती सभासद व खरेदी- विक्री.
- ५) सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचे सभासदत्व स्वीकारणे
- ६) सहकारी रुग्णालये स्थापन करणे
- ७) कृषी माल उत्पादन प्रक्रिया उद्योग सुरु करणे
- ८) विद्युत सहकारी संस्थांचे सभासद होणे.

सारांश-

ब) ग्रामीण सामाजिक परिवर्तनातील घटकाची चर्चा करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सामाजिक परिवर्तनातील घटक-

- १) सामाजिक घटक
- २) राजकीय घटक
- ३) सांस्कृतिक घटक
- ४) आर्थिक घटक
- ५) शैक्षणिक घटक धार्मिक घटक

सारांश-

क) ग्रामीण सामाजिक प्रक्रियेतील विविध समस्या सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सामाजिक प्रक्रियेतील विविध समस्या-

- १) आर्थिक समस्या
- २) शैक्षणिक समस्या

- ३) राजकीय समस्या
- ४) रोजगार विषयक समस्या
- ५) धार्मिक समस्या
- ६) व्यवसायावर समस्या
- ७) जाती रूढी परंपरेच्या समस्या
- ८) इतर समस्या

सारांश-

प्र. ४) खालीलपैकी कोणतेही दोनप्रश्न सोडवा.

अ) सांस्कृतीकीकरणाची व्याख्या सांगून भारतातील सांस्कृतीकीकरणाची विविध घटक सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

सांस्कृतीकीकरणाची व्याख्या-

भारतातील सांस्कृतीकीकरणाची विविध घटक-

- १) राजाची कृपादृष्टी
- २) तीर्थक्षेत्र
- ३) जनगणना
- ४) भारतीय संविधान
- ५) संस्कृतीकरणास विशेष चालना

सारांश-

ब) पाश्चिमात्यीकरणाचा भारतीय समाजावरील परिणामाची चर्चा करा.

उत्तर- प्रस्तावना-

पाश्चिमात्यीकरणाचा भारतीय समाजावरील परिणामाची-

- १) नव्या संस्थांचा उदय
- २) नवीन मूल्याची ओळख
- ३) अनिष्ट प्रथांचे उच्चाटन
- ४) सामाजिक संस्थान परिवर्तन
- ५) सांस्कृतिक क्षेत्रात परिवर्तन

सारांश

क) भारतातील आधुनिकीकरणाचे स्वरूप व समस्या सांगा.

उत्तर- प्रस्तावना-

आधुनिकीकरणाचे स्वरूप-

- १) जुन्या प्रक्रियेचा नवे नाव
- २) आधुनिकीकरण म्हणजे केवळ औद्योगिकीकरण नव्हे
- ३) आर्थिक विकासाशी संबंधित
- ४) प्राथमिक व दुय्यम आधुनिकीकरण

सारांश-

प्र. ५) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोवर टिपा लिहा.

अ) ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये-

उत्तर- प्रस्तावना-

ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये-

- १) कुटुंब अर्थव्यवस्था
- २) विशेषिकरणाचा अभाव
- ३) सामाजिक एकरूपता
- ४) सामाजिक गतीशिलतेचा अभाव
- ५) बलुतेदारी व्यवस्था
- ६) जनमतेचा अधिक महत्त्व
- ७) धर्म, रूढी व परंपराचा अधिक प्रभाव
- ८) ग्रामीण कला
- ९) साधे व प्रामाणिक जीवन
- १०) नैसर्गिक वातावरणाचा प्रभाव

सारांश-

ब) आदिवासी समुदायाची वैशिष्ट्ये

उत्तर- प्रस्तावना-

आदिवासी समुदायाची वैशिष्ट्ये-

- १) विशिष्ट भूप्रदेश
- २) प्रमाण लघुता
- ३) साधी अर्थव्यवस्था
- ४) समान बोलीभाषेचा वापर

- ५) समान धर्म व जादुटोनाचा प्रभाव
  - ६) समान व इतराकडून वेगळी जीवनपद्धती
  - ७) जमातकेंद्रीय आत्मीयता
  - ८) जमातप्रमुख
  - ९) राजकीय संघटन
  - १०) शैक्षणिक मागासलेपणा
- सारांश-

क) सहकाराची वैशिष्ट्ये-

उत्तर- प्रस्तावना-

सहकाराची वैशिष्ट्ये-

- १) सहकार ही काही व्यक्तीची संघटना आहे.
  - २) सहकाराची संयुक्त संघटना
  - ३) सहकारी संस्थांची जबाबदारी
  - ४) आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल सक्षम
  - ५) समान दर्जा
  - ६) स्वावलंबन व सेवाभावी कार्य
  - ७) संयुक्त व्यवहार नीतीमूल्य
- सारांश-

ड) सामाजिक परिवर्तनाचे अडथळे

उत्तर- प्रस्तावना-

सामाजिक परिवर्तनाचे अडथळे-

- १) नैतिक मूल्याची घसरण
  - २) वृद्ध मंडळीचा प्रश्न
  - ३) फसवणुकीत वाढ
  - ४) शैक्षणिक बदल
  - ५) आरोग्यात बदल
- सारांश-